УДК 343.851:327.7:355.11

О. В. Нарожна, здобувач

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ДО ПИТАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У МИРОТВОРЧИХ ПІДРОЗДІЛАХ

Як показує досвід миротворчих операцій, у тому числі застосування миротворчих контингентів ООН, їх хід та результати, зменшення кількості злочинів та правопорушень у військах значною мірою залежать від компетентної підготовки військовослужбовців до подібного роду служби, їх здатності переносити тяготи та поневіряння військової служби. Стаття присвячена окремому виду забезпечення операцій з підтримання миру, мета якого сприяти попередженню військових злочинів.

Ключові слова: миротворчі операції, сили по підтримці миру, військовослужбовці, психологічні особливості, військовий контингент.

Сучасні збройні конфлікти мають не лише військові, але й істотні морально-психологічні особливості. При цьому значно зростає роль такої складової, як попередження злочинів, в ході підготовки та проведення операцій щодо їх запобігання або врегулювання конфліктів.

Боєздатність військ, а у низці випадків хід і результат бойових дій визначаються моральним духом і психологічною стійкістю особового складу, що бере участь в операціях по підтримці миру, його внутрішньою переконаністю в правоті своєї справи, свідомою готовністю до безумовного і чіткого виконання бойових завдань.

Відбувається глобальна інформатизація суспільства. З'являються різні види нелегальної зброї. Все більше населення, особливо у конфліктах на території Азії та Африки, безпосередньо залучається до військових дій. Збільшуються розміри і глибина гуманітарних катастроф. Це призводить до того, що проблеми моральної готовності та психологічної здатності військ і населення витримати тяготи війни і добитися перемоги значно ускладнюються.

В ході локальних воєн і озброєних конфліктів здійснюється масований інформаційно-психологічний вплив на війська і населення протиборчих сторін, і світову спільноту в цілому; різко збільшуються психогенні втрати, які можуть привести до значного зниження боєздатності військ; ускладнюється рішення проблем підтримки сприятливої соціально-психологічної обстановки в районах виконання військами завдань; зростають труднощі при рішенні соціально-правових і гуманітарних проблем, підтримці правопорядку та попередженню злочинності насамперед у самих військах та миротворчому контингенті.

Усе це висуває в розряд найважливіших завдань підготовки і ведення операцій по підтримці миру усебічне і ефективне морально-психологічне забезпечення, яке разом з оперативним, технічним і тиловим є самостійним видом забезпечення.

Разом з цим на виконанні завдань окремими батальйонами Збройних Сил України з підтримання миру серйозно позначається соціальна, суспільно-політична, криміногенна, релігійна і міжнаціональна обстановка в окремих регіонах країни перебування. Кризові процеси в економіці, відсутність морально-політичної єдності, соціальне і майнове розшарування суспільства, висока активність суспільно-

© Нарожна О. В., 2012

політичних рухів екстремістської спрямованості, вплив ісламського чинника, наявність різних релігійних сект західної і східно-азіатської спрямованості, а також антивоєнного і антиармійського толку можуть утруднити, а в окремих випадках поставити під зрив виконання військами завдань.

Необхідно також враховувати, що за умов військової служби на території збройних конфліктів особливого значення набуває громадська підтримка дій Збройних Сил. При її відсутності, прояві антивоєнних настроїв і спробах покласти провину за виникнення і результати збройного конфлікту на армію різко знижується рівень морально-психологічної готовності особового складу, стан військової дисципліни, здатність до виконання бойових завдань, зростає напруга, отже є можливість вчинення окремих злочинів проти військової служби (самовільне залишення місця служби, дезертирство, мародерство тощо), так і загальнокримінальних злочинів (крадіжки, зґвалтування тощо) [1, 335, 712].

Морально-психологічне забезпечення підготовки і ведення миротворчих операцій має на меті досягнення морально-психологічної переваги над протиборчою стороною, підтримка високої боєздатності військ і духовної стійкості населення.

Переважною формою, що дозволяє розглянути основні аспекти планування і організації морально-психологічного забезпечення миротворчих операцій, видаються операції по підтриманню миру (далі — ОПМ). На період проведення ОПМ в цілях сприяння врегулюванню озброєного конфлікту на території будь-якої з держав-учасниць створюються тимчасові коаліційні формування — Колективні сили по підтримці миру (КСПМ).

Багатонаціональні сили держав-учасниць повинні на самому початку миротворчої акції усвідомлювати, що їм не вдасться вирішити проблеми, які лежать в корені конфлікту. Отже, традиційні концепції перемоги і поразки на полі бою виявляються неприйнятними, оскільки солдат миротворчого контингенту в ході операції не має ворогів, він завжди має справу тільки з конфліктуючими сторонами. Така специфіка в діяльності миротворчих сил не могла не знайти свого відображення в принципах проведення миротворчих акцій з їх участю, сформульованих в різних документах національного характеру. Саме ці принципи лежать в основі форм і методів участі військ в миротворчій діяльності [2].

Метою морально-психологічного забезпечення ОПМ є формування і підтримка високої моральної готовності та психологічної стійкості особового складу Колективних сил по підтримці світу при підготовці й в ході проведення миротворчих операцій.

Основними завданнями морально-психологічного забезпечення ОПМ є:

1. Роз'яснення особовому складу причин, характеру, політичних цілей ОПМ, завдань, що стоять перед КСПМ, міжнародного і внутрішнього становища регіонів (районів) колективної безпеки, спільних рішень найвищих органів військово-політичного керівництва держав-учасниць, коаліційних і національних органів військового управління, наказів і директив командувача КСПМ.

2. Підтримка у військових колективах здорового морального і психологічного клімату, шанобливого ставлення до традицій і звичаїв, релігійних вірувань народів держав-учасниць.

3. Формування у військовослужбовців волі до перемоги, сміливості і ініціативи, стійкості, міцних бойових установок і настрою на безумовне виконання поставлених завдань, здібності мужньо переносити тяготи і поневіряння бойової обстановки.

4. Організація роботи по реалізації соціальних і правових гарантій військовослужбовців КСПМ, підтримка у військових колективах організованості, дисципліни і правопорядку, забезпечення суворого дотримання законів і звичаїв миротворчих операцій, законодавства держав-учасниць та внутрішнього національного законодавства, зокрема, кримінального (особливо це стосується злочинів проти встановленого порядку несення військової служби — військових злочинів).

5. Взаємодія з органами влади роз'єднуваних сторін, громадськими і релігійними об'єднаннями в цілях забезпечення сприятливої морально-психологічної та інформаційної обстановки в районах виконання миротворчих завдань.

6. Проведення заходів по захисту від негативної інформаційно-психологічної дії, попередженню деморалізації і дезінформації особового складу і населення роз'єднуваних сторін.

7. Забезпечення умов для дозвілля і відпочинку військовослужбовців, організація роботи культурних організацій з урахуванням обстановки; забезпечення роботи об'єднаних військових систем телерадіомовлення, поліграфічного устаткування і військового друку, постачання підрозділу технічними засобами виховання, їх своєчасний ремонт і відновлення.

В ході інформаційно-виховної роботи проводяться аналіз і прогнозування інформаційної обстановки в приймаючій і посилаючій державах, вивчення усього об'єму інформації, що поступає, узагальнення і розробка інформаційних, методичних, довідкових матеріалів, планове і оперативне інформування особистого складу, роз'яснювальна робота з різними категоріями військовослужбовців, інформаційно-пропагандистські акції та інші виховні заходи [3, 23].

У підрозділах і частинах з особовим складом спостережливих і сторожових постів, КПП, патрулів, застав, конвоїв, груп охорони зазвичай проводяться індивідуальні та групові бесіди, колективне читання газет, прослуховування радіопередач і перегляд телепрограм, огляди повідомлень преси, інших ЗМІ держав-учасниць ОПМ. Активно використовуються різні форми неформального спілкування командирів, офіцерів штабів, виховних структур з військовослужбовцями з питань виконання миротворчих завдань, дотримання дисципліни й правопорядку, взаємовідносин з представниками національних військових формувань інших держав, місцевим населенням.

Суспільно-державна підготовка в період проведення ОПМ має обмежені можливості і, як правило, трансформується у бойове інформування і проведення інших виховних заходів, які прийняті у збройних силах держав-учасниць.

Інформування особового складу доцільно проводити щодня, а при загостренні ситуації кілька разів на день.

В цілях підготовки оперативних інформаційних і пропагандистських матеріалів може бути сформований спеціальний інформаційно-методичний центр, посилений лінгвістами, що володіють мовами держав-учасниць ОПМ. Крім того, на роботу в якості перекладачів і дикторів можуть найматися місцеві жителі, що знають офіційну мову КСПМ.

Особливості психологічної роботи в ході ОПМ полягають в наступному. У військові формування, де відсутні відповідні штатні посадовці, рішенням командувача КСПМ або його заступника по виховній роботі можуть спрямуватися кваліфіковані військові психологи, соціальні працівники, фахівці медичної служби — як в складі груп, так і самостійно.

При вивченні й аналізі індивідуальних психологічних особливостей військовослужбовців виявляються особи з психічними відхиленнями, низькими морально-діловими якостями, ослабленим здоров'ям. Результати цієї роботи використовуються при відборі та розподілі особового складу по підрозділах, визначенні складу спостережливих і сторожових постів, КПП, патрулів, застав, конвоїв, груп охорони та інших структур, що виконують конкретні миротворчі завдання.

В ході операцій по підтримці миру великого значення набуває військово-соціальна робота [4, 156]. Вона спрямована на створення і забезпечення необхідних соціальних і правових умов для виконання особовим складом миротворчих завдань, здійснення законних прав і гарантій персоналу КСПМ та членів їх сімей, правового виховання і освіти військовослужбовців, збереження їх життя і здоров'я, профілактики правопорушень і злочинів.

Необхідно також провести заходи по роз'ясненню особовому складу правових основ проведення миротворчих операцій, законів, звичаїв і традицій, релігійних вірувань населення приймаючої держави, відповідальності за правопорушення і злочини, законних прав і пільг для персоналу Колективних сил по підтримці миру.

Найпильніша увага звертається на створення необхідних соціально-побутових умов для особового складу спостережних і контрольно-перепускних пунктів, запасів сухих пайків і питної води, індивідуальних медичних пакетів і медикаментів, забезпечення безпечних умов несення служби. Важливо, щоб військовослужбовцям своєчасно доставлялася пошта, відправлялися їх листи й інші послання.

Культурна робота в ОПМ спрямована на організацію духовно-змістовного дозвілля і культурного обслуговування особового складу, усього персоналу КСПМ.

Для її проведення в районах (місцях) розташування частин і підрозділів КСПМ розгортаються похідні автоклуби і бібліотеки, телерадіоцентри і вузли, обладнуються кімнати (намети) дозвілля, історії (бойової слави), здійснюється постачання технічними засобами виховання, музичними інструментами, іншим майном, а також періодичними виданнями.

При знаходженні підрозділів на відпочинку не виключено проведення в них і деяких масових клубних заходів. Це можуть бути вечори бойової співдружності, зустрічі з ветеранами, представниками місцевої влади, громадських і творчих організацій, релігійних об'єднань. У цей період слід направляти туди концертні й агітаційно-художні бригади, професійні та самодіяльні творчі колективи.

При виконанні миротворчих завдань слід бути готовими до спроб негативної інформаційно-психологічної дії з боку як конфліктуючих сторін, так і деяких суспільно-політичних партій, рухів, засобів масової інформації.

В зв'язку з цим особливе значення має захист особового складу від негативної інформаційно-психологічної дії супротивника. У частині можуть створюватися звідні загони по збору і знищенню пропагандистських матеріалів, поширюваних силами і засобами психологічних операцій конфліктуючих сторін. Рішення цих завдань організовується в тісній взаємодії з військовими і місцевими органами безпеки і внутрішніх справ.

В цілях нейтралізації негативної дії інформації необхідно постійно відстежувати і аналізувати її основні потоки і спрямованість, прогнозувати можливі наслідки, проводити власні інформаційно-пропагандистські акції.

Потрібно вдосконалювати соціально-побутові умови військової служби та наданню можливості військовослужбовцям задовольняти свої потреби законними засобами [5, 580].

Жоден негативний виступ ЗМІ не повинен залишатися без відповідного коментаря. За допомогою організаційних і технічних заходів перекриваються канали доступу негативної інформації. З особовим складом проводяться спеціальні заняття по ознайомленню з можливостями окремих екстремістських угрупувань проводити інформаційно-психологічні акції, використовуваних ними прийомах і засобах. Здійснюється збір і ліквідація провокаційних матеріалів, що підкидаються в розташування частини (підрозділів), глушення повідомлюючих засобів, присікаються спроби проникнення у військові колективи сторонніх осіб.

Крім того, при проведенні ОПМ особливе значення надається взаємовідносинам структур КСПМ з пресою, іншими засобами масової інформації.

Робота з кожним з журналістів, акредитованих при Об'єднаному командуванні, ведеться індивідуально. У цих цілях в Об'єднаному командуванні створюється прес-служба і призначається представник Штабу КСПМ по зв'язках з пресою.

Забезпечення підрозділів технічними засобами виховання при підготовці і в ході проведення ОПМ здійснюється за рахунок ресурсів міністерств оборони тих держав, від яких вони виділяються. Для оперативного відновлення втрат і забез-

печення частин створюються запаси технічних засобів виховання і матеріально-технічного майна.

Поповнення технічних засобів виховання та їх ремонт в ході ОПМ, крім того, може здійснюватися з ресурсів інших держав на основі прийнятих і діючих договорів (угод). Частини (підрозділи) КСПМ забезпечуються технічними засобами виховання і майном по спеціально розроблених табелях до штатів і норм в повному об'ємі.

Висновки. Досвід збройних конфліктів підтверджує домінуючу роль морального фактору в досягненні політичних та воєнних цілей війни, вирішенні задач встановлення миру та згоди в регіоні, недопущення розростання збройного протистояння.

Усе це потребує в ході будівництва та реформування Збройних Сил зробити низку кардинальних кроків з вдосконалення системи морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил, військових формувань у ході миротворчих операцій.

Ця система повинна забезпечити формування необхідних морально-бойових якостей військовослужбовців-миротворців, їх психологічної стійкості та готовності до дій в екстремальних умовах, носять комплексний характер. Це одна з найважливіших задач для Збройних Сил України та органів виховання усіх рівнів.

Таким чином, досвід морально-психологічного забезпечення миротворчих операцій показує, що воно повинне носити комплексний характер, спиратися на норми міжнародного гуманітарного права, а також на досвід ведення бойових дій. В той же час необхідно орієнтуватися на конкретні умови з урахуванням особливостей озброєного конфлікту і завдань, що вирішуються миротворчими силами і військовими контингентами.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред. Є. Л. Стрельцов. — Видання п'яте, перероблене та доповнене. — Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. — 800 с.

2. Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» від 23 квітня 1999 року № 613-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22/23. — Ст. 202.

3. Настольная книга войскового психолога, офицера по организации общественно-государственной подготовки и военно-социальной работы. — М.: За права военнослужащих, 2003. — Вып. 44. — 384 с. — Серия «Право в Вооруженных Силах — консультант».

4. Психология и педагогика. Военная психология: Учебник для вузов / Под ред. А. Г. Маклакова. — СПб.: Питер, 2005. — 464 с.

5. Криминология: Учебник / Под ред. В. Н. Кудрявцева и В. Е. Эминова. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Юристъ, 2006. — 743 с.

Е. В. Нарожная, соискатель

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

К ВОПРОСУ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В МИРОТВОРЧЕСКИХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯХ

РЕЗЮМЕ

В условиях вооруженного конфликта важную роль играют вопросы защиты от преступных посягательств «изнутри» воинского подразделения для успешного выполнения боевых задач. Для осуществления подобного рода защиты необходим анализ отдельных аспектов подготовки военнослужащих для прохождения службы в составе миротворческих сил. В статье рассмотрены основные положения такой подготовки в отношении предупреждения преступлений против воинской службы.

Ключевые слова: миротворческие операции, силы по поддержанию мира, военнослужащие, психологические особенности, воинский контингент.